

**Винятинська Л.В., аспірант,
Буковинський державний
фінансово-економічний університет,
м. Чернівці**

Методика статичного дослідження платоспроможності промислових підприємств в умовах нестабільного ринкового середовища

Запропоновано корекцію методики статистичного дослідження платоспроможності суб'єктів господарювання в умовах нестабільного ринкового середовища. Конкретизовано алгоритм проведення статистичного дослідження, що дає змогу забезпечити в повному обсязі системне дослідження платоспроможності підприємств. Дотримання даної послідовності допоможе державним органам реагувати на зміни ринкових умов та враховувати їх під час розробки низки ефективних, заходів спрямованих на підвищення ефективності роботи суб'єктів господарювання у майбутньому періоді.

Ключові слова: *методика, статистичне дослідження, платоспроможність, етапи статистичного дослідження, спостереження, зведення, групування, статистичний аналіз, активи за ступенем ліквідності, пасиви за терміновістю зобов'язань, тип ліквідності, система загальних та часткових показників платоспроможності.*

Предложена коррекция методики статистического исследования платежеспособности субъектов хозяйствования в условиях нестабильной рыночной среды. Конкретизированы алгоритм его проведения, что позволяет обеспечить в полном объеме системное исследование платежеспособности предприятий. Соблюдение данной последовательности позволит государственным органам реагировать на изменения рыночных условий и учитывать их для разработки ряда эффективных мер, направленных на повышение эффективности работы субъектов хозяйствования в будущем периоде.

Ключевые слова: *методика, статистическое исследование, платежеспособность, этапы статистического исследования, наблюдения, сведения, группировка, статистический анализ, активы по степени ликвидности, пассивы по срочности обязательств, тип ликвидности, система общих и частных показателей платежеспособности.*

In the article the method of statistical analysis of solvency entities in an unstable market environment. Concretized algorithm for its implementation, which allows for a fully systematic study of solvency. Compliance with this order will enable public

authorities to respond to changing market conditions and take them into account when developing a series of effective measures to improve the efficiency of businesses in the coming period.

***Key words:** methods, statistical research, solvency, stages of statistical research, monitoring, mixing, grouping, statistical analysis, the degree of liquidity of the assets, liabilities obligations under urgency, type of liquidity, the system of general and partial indicators of solvency.*

Вступ. В умовах нестабільної ринкової економіки вітчизняним суб'єктам господарювання досить важко працювати на ринках України. Незважаючи на значні труднощі, поступово впроваджуються та набувають нових форм такі ринкові механізми, як самофінансування, конкуренція, діловий імідж, вільний вибір контрагентів, ринків збуту, ціноутворення та інше. Це все змушує фізичних та юридичних осіб здійснювати максимально ефективну фінансово-господарську діяльність (оптимально використовуючи всі можливі ресурси) за мінімальних витрат.

Нині для забезпечення розвитку економіки необхідно забезпечити стабільні надходження до державного бюджету, що, в свою чергу дасть реальну можливість законодавчо регулювати малорозвинено види економічної діяльності. З цією метою державі необхідно постійно досліджувати, аналізувати та контролювати фінансовий стан суб'єктів господарювання, що працюють на її території. Тому проведення статистичного дослідження фінансово-господарської діяльності суб'єктів господарювання є життєво необхідним для державних органів, щоб у майбутньому приймати оптимальні управлінські рішення державного регулювання економіки в цілому. З огляду на це державним статистичним органам необхідно проводити постійний систематичний контроль за діяльністю суб'єктів господарювання, можливістю їх функціонування (бути платоспроможними) в умовах, що склалися на даний момент економічного розвитку країни.

Постановка проблеми. На сьогодні, у вітчизняній літературі немає чітко розробленої та достатньо відпрацьованої методики статистичного дослідження платоспроможності промислових підприємств. Поряд з тим існує хаотична система показників, з допомогою яких проводиться часткова оцінка, яка, на жаль, не дає вичерпного уявлення про можливість суб'єкта вчасно розрахуватися зі своїми боргами та відповідно функціонувати на ринку. Сучасній науці необхідно робити свій внесок у дану сферу дослідження,

приспосовуючи інструменти статистичного аналізу до вітчизняних умов, що характеризуються різними зовнішніми та внутрішніми чинниками, як на макро-, так і на мікрорівнях.

Аналіз останніх джерел чи публікацій. Питання статистичного та методологічного обґрунтування понять «платоспроможність», «статистичне дослідження» досліджувались у працях різних вітчизняних науковців та практиків, зокрема таких, як А.Т. Мармоза, Л.А. Лахтіонова, С.З. Мошенський, О.В. Олійник, Г.В. Савицька, Е.В. Чекотовський, М.А. Болюх, В.З. Бурчевський, М.І. Горбатов; М.Г. Чумаченко та інші. В процесі написання статті використовуються різні інформаційні джерела, а саме: законодавчо-нормативні документи, наукові статті у фахових збірниках та журналах, навчальні посібники та підручники вітчизняних науковців.

Постановка завдання. У статті розкривається методика проведення статичного дослідження платоспроможності підприємств в умовах нестабільного ринкового середовища під впливом зовнішніх на внутрішніх чинників. Чітка послідовність та алгоритм проведення певних дій дає можливість отримати результат у формі вихідної інформації для прийняття управлінського рішення на макрорівні.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сучасному етапі розвитку України для того, щоб промислові підприємства здійснювали ефективну фінансово-господарську діяльність, зокрема були фінансово стабільними, брали банківські (короткострокові чи довгострокові) кредити, не мали заборгованості, вчасно проводили розрахунки між собою та контрагентами, потрібно, щоб вони були платоспроможними. Причому, потрібно врахувати й те, що однією з проблем платоспроможності є не тільки наявність грошових коштів у касі чи на рахунках у банках, але й щоб ці кошти були там вчасно, тобто на момент чи конкретну дату, коли потрібно погасити поточні зобов'язання, термін оплати яких уже настав. Тому постає досить складна проблема узгодження надходження та витрат грошових коштів (потоків), що можуть негативно вплинути на результат фінансово-господарської діяльності суб'єкта господарювання.

В умовах ринкової економіки державним статистичним органам для загальної оцінки фінансового стану підприємства необхідна система статистичних показників, що характеризує структуру джерел формування капіталу, його розміщення, рівновагу між активами підприємства і джерелами їх формування, ефективність, інтенсивність використання капіталу, платоспроможність,

кредитоспроможність тощо. Проводячи всебічний статистичний аналіз показників, можна виявити резерви, які має підприємство для поліпшення своєї платоспроможності.

Статистична методика проведення дослідження платоспроможності підприємств дає змогу оцінити платіжне становище суб'єктів господарювання певних видів економічної діяльності в сучасних умовах господарювання. В цілому, згідно з принципами діалектичної логіки, статистика розглядає суспільне явище (в даному разі платоспроможність) – не ізольовано, а у взаємозв'язку з іншими, виявляє чинники, які спричиняють варіацію значень ознак у межах сукупності, оцінює ефекти впливу факторів та щільність причинно-наслідкових зв'язків.

На даний час, статистична методологія – це комплекс спеціальних, притаманних лише статистиці методів, засобів дослідження. Вона ґрунтується на загальнофілософських (діалектична логіка) і загальнонаукових (порівняння, аналіз, синтез) принципах [2].

Згідно із Законом України «Про державну статистику», статистична методологія – сукупність науково обґрунтованих способів, правил і методів статистичного вивчення масових соціально-економічних явищ та процесів, які встановлюють порядок збирання, опрацювання й аналізу статистичної інформації. Вона базується на результатах наукових досліджень, міжнародних рекомендаціях та досвіді статистичної практики з урахуванням національно-історичних особливостей країни [8].

Статистика вивчає явища через проведення статистичного дослідження (що у свою чергу складається з таких етапів: статистичного спостереження, зведення, класифікації та групування, статистичного аналізу) [2].

Уперши висвітлив думку про етапи статистичного дослідження професор і радник Геттінгенського університету в Німеччині Августа-Людвіга Шлецера, а саме: спостереження, зведення, аналіз. Він поставив питання про точність та достовірність статистичних даних, вимагав ставитися до них критично, тобто перевіряти їх щодо об'єктивності. А.-Л. Шлецер дійшов висновку про необхідність організації систематичного збирання статистичних даних органами державної влади, хоч на той час збирання проводилось не зі статистичною метою і без застосування правильних статистичних методів, даний процес був не систематизований, спирався на записях

мандрівників, парафіяльні медичні записи та матеріали обліків населення [6, с. 55].

На сучасному етапі розвитку економіки після тривалих досліджень можна з певністю сказати, що статистичне дослідження платоспроможності починається з етапу статистичного спостереження, в ході якого, відповідно до пізнавальних цілей і завдань, формується масив вихідних даних, тобто інформаційна база дослідження, на основі якої здійснюється облік, контроль, планування, статистичний аналіз та управління. На цьому етапі використовуються методи масового спостереження, засновані на «законі великих чисел», тому що кількісні закономірності масових явищ чітко виявляються під час вивчення лише досить великого числа соціально-економічних явищ і процесів [2].

Для ефективного державного управління видами економічної діяльності потрібно мати повну та правдиву інформацію про фінансово-господарську діяльність підприємства. Тому однією з головних функцій держави щодо управління певною сферою економіки є визначення умов щодо проведення точного обліку та можливий перехід до міжнародних стандартів обліку. Оскільки тільки він забезпечує постійний збір, систематизацію та узагальнення даних, необхідних для управління фінансами, контролю за ходом виконання плану господарської діяльності суб'єктів господарювання. Варто зазначити, що проведення статистичного дослідження неможливе без правдивої інформації, що дасть змогу за результатами розробляти та приймати ефективні управлінські рішення. А також, що необхідно правильно вибрати вид, форму та спосіб отримання даних для проведення статистичного спостереження, оскільки від даного вибору повною мірою залежать результат – вихідна інформація, яка підлягає подальшій обробці. Оскільки досліджується платоспроможність промислових підприємств, тому доцільно використати несутільне спостереження (а саме – вибіркоче, взяти малу вибірку до 30 одиниць дослідження), спеціально організоване спостереження, одноразове, безпосередній облік фактів (використовуючи фінансову звітність підприємства – форму 1 «Баланс» та форму 2 «Звіт про фінансові результати»). Це, у свою чергу, дасть змогу отримати необхідний обсяг інформації для проведення другого етапу дослідження.

Другим етапом проведення статистичного дослідження платоспроможності промислових підприємств є зведення,

класифікація та групування статистичних даних. У результаті статистичного спостереження отримують відомості про кожну одиницю сукупності (платоспроможність підприємства), яка має кількісні ознаки, що змінюються в часі та просторі під дією певних чинників. У цих умовах виникає необхідність систематизації та узагальнення результатів спостереження та одержання на цій основі зведеної характеристики всього об'єкта за допомогою узагальнених показників з тим, щоб стало можливим виявити характерні особливості, специфічні риси статистичної сукупності в цілому та окремих її складових, а також закономірності на досліджуваних підприємствах.

Статистичні дані отримують за спеціально розробленою програмою, що забезпечує повноту та достовірність результатів. Ця програма містить перелік груп, на які може бути розбита сукупність одиниць спостереження за окремими ознаками, а також систему показників, що характеризують досліджувану сукупність явищ в цілому і окремих її частин. Тобто проводиться групування активів за ступенем ліквідності та пасивів за терміновістю зобов'язань. Воно проводиться згідно з постановами Національного банку [10]. На даному етапі досліджується динаміка, структура, взаємозв'язок та взаємозалежність обчислених абсолютних величин.

Для підприємства дуже важливо бути забезпеченим достатнім обсягом активів для покриття своїх зобов'язань. Це відображає його спроможність виконати ці зобов'язання, а також мати можливість функціонувати на ринку. Звичайно, окрім групування, необхідно дослідити динаміку та структуру активів і пасивів, що дасть змогу оцінити їх, виявити закономірності та тенденції розвитку.

Третій етап статистичного дослідження – аналіз статистичної інформації та розробка рекомендацій щодо підвищення платоспроможності на підприємствах. Статистичний аналіз платоспроможності підприємства можна провести у такій послідовності:

1. Аналіз ліквідності балансу підприємства.
2. Аналіз показників платоспроможності (загальних та часткових).
3. Прогнозування рівня платоспроможності підприємств та оцінка їх можливості до банкрутства.
4. Розробка ґрунтовних висновків з проведених результатів аналізу та пропозицій щодо підвищення рівня платоспроможності

певного виду економічної діяльності.

Розглянемо більш детально проведення статистичного аналізу платоспроможності суб'єктів господарювання:

1. Аналіз ліквідності балансу – це один з основних етапів статистичного аналізу платоспроможності промислового підприємства, оскільки дає змогу визначити тип ліквідності та оцінити можливості підприємства на перспективу. Крім визначення типу ліквідності балансу промислового підприємства, важливим є і обчислення таких коефіцієнтів, як: коефіцієнт відновлення платоспроможності за 6 місяців та коефіцієнт утрати платоспроможності за 3 місяці [7].

2. Аналіз загальних та часткових показників платоспроможності. Коефіцієнти дають змогу визначити спроможність підприємства протягом року виконати свої зобов'язання.

До загальних показників платоспроможності належать такі:

- коефіцієнт платоспроможності (абсолютної ліквідності);
- коефіцієнт проміжної (швидкої, суворої) ліквідності;
- коефіцієнт покриття (загальної ліквідності);

До часткових показників платоспроможності належать:

- коефіцієнт маневреності власного капіталу;
- коефіцієнт фінансування, який характеризує співвідношення оборотних активів до поточних зобов'язань;
- коефіцієнт автономії (фінансової незалежності або концентрації власного капіталу);
- коефіцієнт забезпечення виконання обігових коштів;
- коефіцієнт співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості (поточний або загальний коефіцієнт покриття) [5].

3. Прогнозування рівня платоспроможності підприємств та оцінка їх можливості до банкрутства промислових підприємств здійснюється за допомогою специфічних видів аналізу, а саме:

- діагностичний аналіз, що допомагає визначити вид неплатоспроможності (поточна, критична, надкритична);
- поглиблений аналіз для прогнозування банкрутства використовує найбільш поширені специфічні методики: коефіцієнт Бівера, двофакторна та п'ятифакторна моделі Z-рахунка Альтмана [4], показники діагностики платоспроможності Конана та Гольдера, визначення ймовірності банкрутства за Ліссу та Таффлером, модель Спрінгейта [3, с. 576–583].

4. Розробка ґрунтовних висновків за проведеними результатами

аналізу та пропозицій щодо підвищення рівня платоспроможності певного виду економічної діяльності. На даному етапі за результатами статистичного дослідження виходять висновки, корисні для практичних дій, а також проводиться прогнозування досліджуваного явища чи процесу. Проведення комплексного статистичного аналізу платоспроможності промислових підприємств за пропонованою вище системою показників дає можливість всебічно охарактеризувати їх фінансовий стан та можливості вижити в умовах нестабільного ринкового середовища.

В цілому послідовне дотримання даних етапів дає можливість державі регулювати фінансово-господарську діяльність промислових підприємств різних видів економічної діяльності. Статистичне дослідження платоспроможності промислових підприємств може забезпечити державні органи необхідною інформацією, що допоможе прийняти оптимальні управлінські рішення та розробити певні заходи на майбутній період.

Висновки і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Під час ринкових відносин платоспроможність підприємств вважається найважливішою умовою їх господарської діяльності. Вона характеризується своєчасністю платежів та дотриманням фінансових зобов'язань за рахунок наявних грошових коштів, а також активів, які можна швидко мобілізувати. В цьому контексті вельми необхідно проводити систематичне статистичне дослідження платоспроможності підприємства за допомогою специфічної, притаманної тільки макrorівню статистичної методики платоспроможності фінансово-господарської діяльності промислових підприємств, певних видів економічної діяльності, країни в цілому.

Проведення статистичного дослідження платоспроможності за відповідним алгоритмом – необхідна умова для подальшого державного регулювання та вдосконалення ефективності ведення фінансово-господарської діяльності підприємства в умовах нестабільного ринкового середовища.

На основі результатів статистичного дослідження розробляються та обґрунтовуються управлінські рішення як на мезо-, так і на макrorівні. Статистичне дослідження передуює рішенням та діям, обґрунтовує їх і є основою наукового управління результатами, забезпечує його об'єктивність, ефективність. Отже, статистичне дослідження платоспроможності – це функція управління держави, яка забезпечує науковість прийняття рішень на майбутній період.

Список використаних джерел

1. Лахтіонова Л.А. Фінансовий аналіз суб'єктів господарювання: моногр. / Л.А. Лахтіонова. – К. : КНЕУ. – 2008. – С. 245–251.
2. Мармоза А.Т. Статистика: підр. для студ. ВНЗ / А.Т. Мармоза. – К. : Ельга – Н, КНТ, 2009. – 896 с.
3. Мошенський С.З. Економічний аналіз: підр. для студ. екон. спец. ВНЗ / С.З. Мошенець, О.В. Олійник. За ред. д.е.н., проф., заслужений діяч науки та техніки України Ф.Ф. Бутинець. – 2-ге вид., випр. і доп. – Житомир : ПП «Рута», 2007. – 704 с.
4. Рзаєва Т.Г. Зарубіжні методики визначення ймовірності банкрутства підприємства / Т.Г. Рзаєва, І.В. Стасюк // Вісник Хмельницького національного університету. – 2010. – № 3. Т. 1. – С. 177–181.
5. Савицька Г.В. Економічний аналіз діяльності підприємства: навч. посібн. / Г.В. Савицька. – 2-ге вид., випр. і доп. – К. : Знання, 2007. – 662 с.
6. Чекотовський Е.В. Історія статистичної науки: навч. посібн./ Е.В.Чекотовський. – К. : Знання, 2011. – 495 с.
7. Чумаченко М.Г. Економічний аналіз: навч. посібн. / М.А. Болюх, В.З. Бурчевський, М.І. Горбатов; За ред. акад. НАНУ, проф. М.Г. Чумаченко. – К. : КНЕУ, 2010. – 540 с.
8. База українського законодавства в Інтернет [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.lawukraine.com>
9. Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua>
10. Урядовий портал Кабінету Міністрів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kmu.gov.ua>